

Elise Lujala

Puuroportin kulkija

Alkuaskeleita

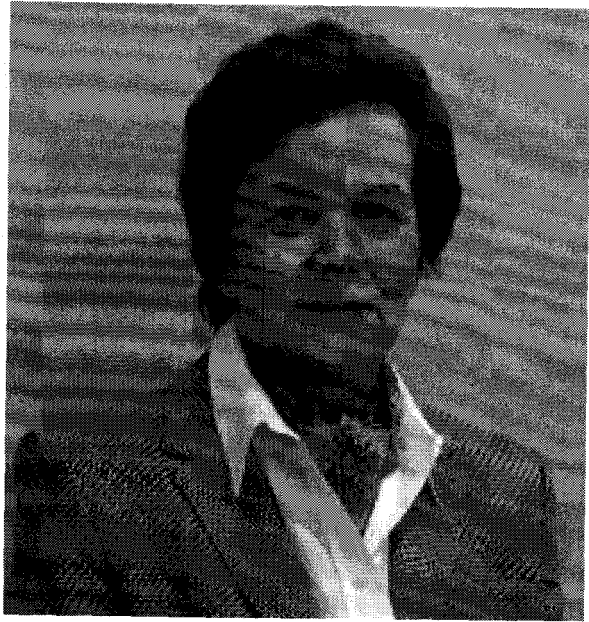
Nuorena ylioppilaana nousin Jyväskylän korkeakoulualueen vanhan punatiilisen kivirakennuksen portaita koulutuskurssillemme nimettyyn opiskelusaliin. Siellä nykyisessä Historica-rakennuksessa käynnistyivät opintoni ja monipolviseksi muotoutunut yli neljäkymmenen vuoden mittainen työura varhaiskasvatuksen parissa; opettajankoulutuksen kehittymisen myötä viimein väitöskirjatyökin.

Nykyisin Jyväskylän yliopiston Seminaarinmäen kampukseksi nimetylle alueelle saavuin ns. Puuroportin kautta, lyhintä tietä bussipysäkiltä. Samaa reittiä olin kulkenut jo aikaisempinakin vuosina, kun kouluni oli saanut väliaikaiset toimitilat Jyväskylän seminaarin vanhoista keittolarakennuksista. Opettajankoulutuksen vanhat punatiiliset rakennukset tuntuivat tuolloin olevan arvovaltaisen matkan päässä, koululaiselle kaukaisessa maailmassa.

Työpaikkani valitsin alkuun muutamaksi vuodeksi ”pohjoisesta” Oulusta. Sinne jäätyäni opin ja koin omakohtaisesti, että Perämeren äärellä oltiin vasta puolitiessä todelliseen pohjoiseen. Paikkakunnalla oli Jyväskylän tavoin opettajankoulutuslaitos ja mahdollisuus kasvatustieteen opintojen jatkamiseen. Opiskeluaikani oli tarjonnut jo peruskurssitietoja, joiden pohjalta voi jatkaa kasvatustieteen kursseja. Työaikakin järjestyi niin, että opiskelun harrastaminen oli mahdollista. Luonnollisesti opintojen sisältö painottui koulutyöhön, mutta itse työstäen oli mahdollista syventää omaa tietoutta ja muuntaa opittua varhaiskasvatusta palvelevaksi.

Kandidaattitason jälkeen oli mielenkiintoa jatkaa kohti laudatur-opintoja. Opinnot oli suunniteltu työssä olijoita palveleviksi.

Tohtori Elise Lujala on toiminut useina viime vuosina Suomen Kouluhistoriallisen Seuran taloudenhoitajana.

Oli siirrytty viisipäiväiseen työviikkoon ja niin oli mahdollista viettää joka toinen perjantai-ilta ja seuraava lauantai-aamupäivä persoonalliseksi koetun professori Oiva K. Kyöstiön seminaareissa. Muodollinen tuntimäärä oli kyllä papereissa, mutta jokainen tiesi, että ylärajaa sillä ei ollut. Kahvitus katkaisi pohdinnat hetkeksi, mutta istunnot lopetettiin vasta kun käsiteltävä työ oli todella seikkaperäisesti ruodittu.

Uusi työrupeama

Opinnot antoivat turvallisuutta, kun parin vuoden työssäolon jälkeen tulin valituksi Ouluun suunnitellun uuden lastentarhanopettajakoulutuksen valmistelutyöryhmään. Tarjolla oli myös opettajan paikan hakeminen, kun työpaikat aikanaan avautuivat. Mieli teki ottaa vastaan haaste uudesta, mutta toisaalta itsearviointi nosti esiin puutteita, joita omissa taidoissani koin olevan. Päädyin

perinteiseen ratkaisuun ainakin hakea ja katsoa, tulisinko huomi-oon otetuksi.

Työpaikaksi vaihtui syksyllä 1968 Suomen pohjoisin lastentarhanopettajakoulutus. Rehtorimme vaatimuksena oli selkeästi kriittinen suhtautuminen perinteisiin ratkaisuihin ja uuden kokeileminen kaikissa opintokokonaisuuksissa. Ensimmäisenä Suomessa aloitimme miesten kouluttamisen lastentarhanopettajiksi, ja kasvatustieteen yliopistoarvosanan suorittaminen oli pakollinen opintokokonaisuuden osa. Koulutukselle hyväksytyn opetus-suunnitelman sisällöt olivat varsin viitteellisiä eikä oppikirjoja alalta ollut, joten opetukseen paneutuminen työllisti - varsinkin johtomme vaatimia haasteita kunnioitettaessa.

Opinnot jäivät uudessa työtilanteessa vähitellen taka-alalle. Työn ohessa ryhtyivät maamme lastentarhanopettajakoulutukset hakemaan reittejä ammatillisten etujen kohentamiseen. Järjestäytynyt ammattiyhdistystoiminta käynnistyi vuonna 1970 ja luottamustehtävät jaettiin eri paikkakuntien kesken. Sihteeriksi valittuna ryhdyin nyt uudesta näkökulmasta hankkimaan tietoa maamme opetus- ja koulutussektorista. Keskusjärjestöneuvottelut ja lukuisten kirjelmien laatiminen työllistivät uutuudellaan, kun puheenjohtajan kanssa harkitsimme eri faktojen painotuksia ja etsimme vankkoja neuvotteluperusteita. Omana puheenjohtajakautenani tulivat vastaan myös neuvottelut muiden opettajankoulutuksen alalla toimineiden järjestöjen kanssa. Työ ja ammattiyhdistystoiminta veivät ajan opiskelulta, joka ei silloin pätevyysvaatimusten mukaan tarjonnut vielä uusia palkkapoliittisia haasteita tai tavoitteita. Pitkäjänteinen opiskelu sai jäädä ja harrastuskin siirtyi paikallishistoriaan.

Jälleen opiskelijaksi

Vuosien säännöllinen työssäkäynti toi voimakkaan uudistumisen tarpeen ja toiveen, että joidenkin muiden työtovereiden tavoin

voisin irrottautua hankkimaan jatko-opiskelijana alan lisätietoa. Viidentoista vuoden yhtäjaksoisen työjakson jälkeen olin sitten aloittamassa opintoja erityispedagogiikan puolella Jyväskylässä. Vanhempien luota löytyi taas asuinpaikka ja jälleen pääsin kulkemaan Puuroportin kautta kohti Cygnaeuksen hengen mukaisia kampusrakennuksia. Opiskelu sinänsä ei sujunut vaikeuksitta; työnantajani ei myöntänyt opintovapaata ja komennus rehtorin sijaiseksi koitti keväällä jo heti pääsiäisen jälkeen. Niinpä kevään viimeiset opinnot jäivät osin roikkumaan. Nautinto oli kuitenkin heittäytyä opiskelijaksi ja huolehtia vastuullisesti vain itsestään. Ajan riittäminenäkään ei tuntunut loputtoman hankalalta haasteelta, vaikka työpäivien pituus arkipäivinä oli usein kahdeksasta kahteenkymmeneen.

Toinen jatko-opiskelujakso koitti jo viiden vuoden kuluttua: laajempi näkemys opettajankoulutukseen ja omakohtainen innostava tutkimusperiodi, johon kuului opetuksen kehittämisen ja opintokokemusten sisällön analyysiä. Tässä opiskelussa tutkimuksen tekemiseen löytyi uusi ote, kiinnostus ja innostus.

Opiskelujaksot toivat lisänäkemystä jo 1970-luvun ammattiyhdistystoiminnassa tavoitteeksi kiteytyneeseen ajatukseen: lastentarhanopettajakoulutus tulee saada muun opettajankoulutuksen yhteyteen. Muutoksen nähtiin johtavan myös kasvun ja opetuksen johdonmukaistumiseen lasten siirryttäessä päivähoidosta koulun alaluokille. Yksi jälleen esille noussut, jo 1970-luvun avainasioista oli esiopetuksen käynnistäminen ja järjestäminen. Sillehän oli lausuttu syntysanat jo Uno Cygnaeuksen luomassa kansakoulumallissa, silloin nimenomaan tyttöjen opetuksessa.

Kasvatuksen historian tarkasteluun johti opetustehtäväni ja paikallisen varhaiskasvatustehostuksen historian vaiheiden kokoaminen. Sain perehtyä maamme oloissa ainutlaatuiseseen yksityisen henkilön filantrooppiseen aloitteeseen ja siitä seuranneeseen paikalliseen lastentarhatyön kehitykseen. Vaikutteet sosiaalipedagogisen työn perusteisiin sekä kotikaupunkinsa lasten ja perheiden hyväksi tehtävään työhön Hanna Åström oli saanut jo kodissaan, mutta

pedagogisen tietouden hän oli hankkinut opiskellessaan 1900-luvun alkaessa maailman johtavassa koulutuslaitoksessa Pestalozzi-Fröbel-Hausissa Berliinissä.

Tutkimus päätehtäväksi

Oulun päivähoidon vaiheiden selvittäminen palautti opiskeluni alkuaikana esille tulleen pohdinnan 1920-luvulla tehdystä hallintoratkaisusta, minkä tuloksena lastentarhatyö oli siirretty kouluhallituksen kansanopetusosaston yhteydestä sosiaaliministeriön huolto-osaston alaiseksi. Siitä olin pitkään kaivannut perusteellista tutkimustietoa.

Päätös väitöskirjan kirjoittamisesta ja tutkimuspainotteiseen työhön ryhtymisestä syntyi lastentarhanopettajakoulutuksen siirtymässä yliopistokoulutukseksi. Oulussa tiedekunnan asettama ehto oli, että siirtyvästä henkilökunnasta löytyisi myös tutkimustyöhön ryhtyviä. Halukkuutta rajoitti virkasuhteen määräaikaisuus ja palkkauksen rajallisuus, mutta itse innostuin kuitenkin pohtimaan muutoksen mahdollisuutta. Opetuspainotteista työtä olin tehnyt jo vuosikymmeniä ja koulutuksen suunnittelijatehtävästä puolestaan innostunut, joten arvelin viimeisten työvuosien aikana voivani vaihtaa myös tutkimuspainotteisuuteen.

Tutkimusaiheen ja menetelmällisen suuntautuneisuuden suhteen en kaivannut harkintaa. Oikeastaan väitöskirjan aiheen valintaan ohjasi jo oma 1960-luvun puolivälin opiskeluaika. Kysymyksiä oli esitetty, mutta maassamme ei juuri ollut alan historian tutkimusta ja julkaisuksi saatettua tietoa oli vain Uno Cygnaeuksen pikkulastenkasvatuksesta sekä maamme ensimmäisen sosiaalipedagogisen lastentarhan ja opettajankoulutuksen eli Ebeneserkodin vaiheista. Mielestäni maamme varhaiskasvatuksen historian perustutkimusta tarvittiin.

Verkkaisin vaiheihin etenin lisenssiaatintyöstä väitöskirjan valmistamiseen. Tutkimustyö lähti 1800-luvun puolivälin vaiheilta, sillä

lähtökohtana oli kansanopetuksen yhteyteen suunniteltu lastentarha- ja lastenseimitoiminta sekä sosiaalipedagogisen painotuksen pohjalta syntyneet ratkaisut. Tutkimuksen edetessä kävi selväksi, että paikkakuntaکوhtaiset erot olivat muodostuneet varsin suuriksi ja ennen muuta aloitteen tekijöinä oli paikallisesti varsin erilaisia henkilöitä, yhteisöjä, kuntia tai järjestöjä.

Ratkaisevat aloitteet ja valtionhallinnon päätökset oli lastentarhatyön osalta tehty maassamme ennen toista maailmansotaa, joten se ratkaisi ajoituksen rajaamisen. Toiminnan sisällön tarkastelun taas hahmotin kaksitasoisena, sillä valtakunnallisen päätöksenteon, keskushallinnon ja valtionohjauksen rakenteiden selvittämisen lisäksi oli mielestäni tarpeen tuoda julki sitä moninaisuutta, aloitteen tekijöiden runsautta sekä niitä hankkeiden perustamisen lähtökohtia, mikä maamme lastentarhojen kohdalla on toteutunut.

Saksassa 1840-luvulla syntyneen lastentarha-aatteen merkityksen omaksui Uno Cygnaeuksen opintomatallaan ja se tuli myös maamme kansakouluehdotuksen yhdeksi osaksi 1860-luvulla. Ensimmäiset lastentarhanopettajat saivat koulutuksensa Saksassa Friedrich Fröbelin näkemyksiä toteuttaneissa lastentarhaseminaareissa. Suomessa vuonna 1888 käynnistyneet sosiaalipedagogisen kansanlastentarha-ajatuksen alkuunpanijoita olivat Hanna Rothman ja Elisabeth Alander, jotka molemmat olivat saaneet koulutuksensa Berliinin Pestalozzi-Fröbel-Hausissa laitoksen perustajan Henriette Schrader-Breymanin oppilaina. Hän oli ollut Friedrich Fröbelin oppilas ja työtoveri, mutta Berliiniin muuttonsa jälkeen havahtui yhteiskunnallisen painotuksen ja sosiaalipedagogisen kasvatuksen merkityksellisyyteen.

Selvää oli, että sosiaalipedagoginen työ oli 1900-luvun alun Suomessa saanut valta-aseman, mutta kiinnostukseni kohteena oli myös se, löytyisikö kansanopetuksen kokonaisuutta painottaneita lastentarharatkaisuja. Alustava tutustuminen koko Suomen lastentarhojen syntyvaiheisiin, johti alueelliseen havaintoesimerkkien rajaamiseen. Jo Pohjois-Suomeen perustettujen lastentarhojen

tutkimus johti varsin erilaisten esimerkkien löytymiseen. Oulun vauraan alun rinnalla Kajaanin kaupungin teki rohkea kunnallistamispäätöksen. Kemissä alkuna oli hiljaisuuteen hautautunut tehtaanjohtajan patruunamainen vastuunotto ja Raahessa rouvasväen yhdistyksen aktiivinen toiminta. Torniossa syntyi kansakouluntarkastajan laaja-alainen valistushanke, joka seurasi varsin kirjaimellisesti Uno Cygnaeuksen kaavailemaan kansanopetusmallia, myös vanhempienkasvatusta.

Puuroportista vieläkin

Väitöskirjatyo kokosi omaa varhaiskasvatuksen työsarkaani. Opiskeluni alkuvaiheissa näkemiäni 1860-luvun harjoitustöitä jäljittäessäni kuljin jälleen kerran puuroportin vaiheilta kohti Seminaarinmäen vanhoja rakennuksia. Varsinainen portti oli kadonnut ja kulkuväylät laajentuneet: kävelijöille ja autoille omansa. Reitti oli kuitenkin entinen ja määränpäänä oli vanhan juhlasalirakennuksen Cygnaeus-museo, jonka suojissa ovat Jyväskylän seminaarin ensimmäisen lastentarhanopettajan, Kristiina Napan Saksassa tekemät harjoitustyöt ja muutakin opiskelumateriaalia. Kun tietämykseni Seminaarinmäen eri rakennusten alkuperäisistä tarkoituksista oli lisääntynyt, saatoin todeta, että keittolassa aloittamani koulunkäynnin jälkeen olin opiskellut naismallikoulun tiloissa ja hankkinut lisäpätevyyttä lastentarha- ja seimitilat sisältäneessä rakennuksessa, Puuroportin kulkijana.

Tuoreena eläkeläisenä en työkaareni tarkastelussa voi välttyä ajatukselta, että olen saanut kokea ratkaisevan muutosvaiheen, jossa tiukan sosiaalipedagogisen näkemyksen ja alle kouluikäisten lasten kasvatuksen alhaisen arvostuksen ajan jälkeen on päämääräksi asetettu laadun painottaminen sekä tutkimuksen ja opettajakoulutuksen korkeatasoinen toteutuminen yliopistojen varhaiskasvatuksen yksiköissä. Olisikohan koko yhteiskunnassamme pian nähtävissä Puuroportin avartumisen tavoin lapsuuteen ja kasva-

---

tukseen liittyvien investointien laaja-alainen ymmärtäminen tehokkaana sijoituksena tulevaisuuteen.

Kirjoittajan esittely:

Nimi: Elise Lujala

Arvo: KT

Syntymävuosi: 1943

Väitös: 01.06.2007

Vastaväittäjä: prof. Martti T Kuikka

Kustos: prof. Leena Syrjälä

Väitöskirja: Lastentarhalyö, kansanopetuksen osa ja kotikasvatuksen tukitoiminnan päämäärät ja toteutuminen Pohjois-Suomessa 1800-luvun lopulta vuoteen 1938.

Tutkinnon jälkeinen toiminta: Yliassistentti Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan kasvatustieteiden ja opettajakoulutuksen yksikössä